

Notes i ressenyes

Algunes observacions sobre *Phonology of Catalan* per Janet A. DeCesaris

Phonology of Catalan de Max Wheeler (Blackwell 1979) és sens dubte l'obra més completa que s'ha publicat fins ara en el camp de la fonologia generativa catalana. Les observacions següents no volen fer la impressió que Wheeler no hagi escrit una obra molt meritòria, sinó que volen suggerir que alguns fenòmens podrien explicar-se millor dintre d'un esquema generatiu una mica diferent. Al llarg del llibre, Wheeler es basa en una teoria generativa molt potent amb un alt nombre de mecanismes teòrics. Espero mostrar que aquesta base teòrica excessivament abstracta el duu a formular generalitzacions falses respecte del català. No solament hom pot descriure les dades amb una formulació menys abstracta, sinó que també l'ús de menys mecanismes és preferible des del punt de vista teòric. Em limitaré al comentari de les alternances consonàntiques que es troben al capítol VII, «Altres regles fonològiques» («Further Phonological Rules», ps. 270-324).

1. Caiguda de /n/

Wheeler presenta les dues següents regles alternatives per donar compte de la caiguda de /n/ en posició final de paraula (p. 274):

$$(1) \left[\begin{array}{c} + \text{nasal} \\ + \text{coronal} \end{array} \right] \rightarrow \emptyset \left\{ \begin{array}{l} \left[\begin{array}{c} + \text{sil·làbic} \\ - \text{accent} \end{array} \right] \text{——} + C \\ \left[+ \text{sil·làbic} \right] \text{——} \# \end{array} \right\}$$
$$(2) \left[\begin{array}{c} + \text{nasal} \\ + \text{coronal} \end{array} \right] \rightarrow \emptyset \left[\begin{array}{c} + \text{sil·làbic} \\ < - \text{accent} >_b \end{array} \right] \text{——} < + C >_b \#$$

condició: si *a*, aleshores *b*.

Sembla que Wheeler dóna preferència a la primera, que, encara que té més trets, no fa servir el «mecanisme desmanegat» (*clumsy device*) de parèntesis angulars. Segons la manera com entenc l'ús dels parèntesis angulars, no cal especificar la condició, com ha fet Wheeler. Hom usa els parèntesis angulars precisament en els casos en què trobem o tot o res del material que contenen. Per tant, la regla es pot escriure així:

$$(3) \left[\begin{array}{c} + \text{nasal} \\ + \text{coronal} \end{array} \right] \rightarrow \emptyset \left[\begin{array}{c} + \text{sil·làbic} \\ < - \text{accent} > \end{array} \right] \text{ — } < + C > \#$$

i té les expansions següents (aplicació disjuntiva):

$$(4) \begin{array}{l} a) N \rightarrow \emptyset / \check{V} \text{ — } + C \# \\ b) N \rightarrow \emptyset / \check{V} \text{ — } \# \end{array}$$

També poso en dubte la presència de la frontera de morfema en la regla. Segons Chomsky i Halle (1968), solament s'inclouen fronteres dins les regles allí on són necessàries per a l'aplicació de la regla; en tots els altres casos s'ometen. Pel que fa a aquest cas, el procediment de Wheeler implica que en el context $\check{V} \text{ — } + C \#$ (com, per exemple, *orfes*, *homes*, *freixes*, derivats de les formes subjacents /orfens/, /ɔmens/, /frefens/) la frontera de morfema entre /n/ i /s/ és necessària perquè la regla s'hi apliqui. No obstant això, no dóna cap exemple de $\check{V} \text{ — } C \#$ sense una frontera que hi intervingui —tots els seus exemples els treu de la formació del plural—, i que jo sàpiga no existeix cap altre tipus d'exemple. Si cada vegada que apareix una consonant resulta que apareix una frontera de morfema (però no *viceversa*, vegeu *freixeneda* /frefen+eda/), llavors la frontera és supèrflua i es pot simplificar el context en $\check{V} \text{ — } C \#$.

Wheeler nota que els verbs es comporten de manera diferent que els noms respecte a la caiguda de /n/, però mai no formalitza la seva observació com a part de la regla. Dels onze verbs esmentats en els quals l'arrel acaba amb /n/, solament dos —*venir* i *tenir*— sofreixen la regla de la caiguda de /n/ en el context $\check{V} \text{ — } \#$ (e. g. [té], [bé] però [rumán] *roman*, [rəspən] *respon*, etc.). Malgrat això, dins la descripció de Wheeler, sembla que *ve* i *té* són la norma, mentre que *roman* i *respon* l'excepció. Esmenta que Brasington (1972) suggerí un nou mecanisme teòric per intercanviar una regla major per a nominals per una regla menor per a verbs, però Wheeler no ens presenta cap altra motivació independent en favor d'aquest mecanisme, i sembla que és, més aviat, una comoditat sense fonament per al lingüista. Una millor solució és marcar la regla de caiguda de /n/ restringint-la als nominals; d'aquesta manera no solament s'accentua el fet que formes com *respon* i *roman* són normals pel que fa als verbs, sinó que també s'elimina el problema amb la /n/ del morfema de la tercera persona plural. Com que Wheeler permet que la caiguda de /n/ s'apliqui als verbs, ha de marcar aquesta /n/ del plural [— caiguda de /n/]. Si el procés en general no pot aplicar-se als verbs, la manca de la caiguda d'aquesta /n/ és totalment no excepcional i, per tant, el morfema no ha de dur cap marca especial. A més a més, la meua anàlisi fa destacar que *ve* i *té* són veritables excepcions a la norma, la qual cosa queda fosca dins l'anàlisi de Wheeler. Mentre que Wheeler fa servir un procés una mica *ad hoc* per intercanviar regles majors amb regles menors, el fet de restringir regles perquè s'apliquin a una classe sintàctica particular és acceptat i independentment motivat dins la fonologia generativa. Hom pot trobar un altre exemple d'una regla que solament s'aplica a una classe sintàctica determinada en la mateixa obra de Wheeler (p. 30).

2. Caiguda de /r/

L'anàlisi de la caiguda de /r/ feta per Wheeler em sembla la millor possible en termes generals. Proposa una regla que elimina /r/ o en posició final de paraula o abans de /s/, i marca lexicalment aquells noms i sufixos que li són excepcions. Ara bé, en desitjar d'eliminar excepcions a la regla d'accentuació, em sembla que atribueix arbitràriament una /r/ final a la forma subjacent de la paraula. Aquesta /r/, tal com Wheeler diu (p. 278), *mai* no apareix en la forma fonètica. Si no apareix mai en cap derivat del mot, em pregunto fins a quin punt pot formar part de la gramàtica del parlant natiu. L'única raó per la qual Wheeler dóna una /r/ final a aquest petit grup de paraules (e. g. *tarannà*, *dominó*) és per disminuir el nombre de contraexemples a l'accentuació; és a dir, és una funció de la seva anàlisi d'un altre fenomen i no

pas un fet motivat independentment. S'ha de tenir en compte que, quan Wheeler escrivia aquest llibre (1974-75), era habitual postular formes subjacents abstractes. Una teoria més restringida que no permet formes subjacents totalment abstractes (és a dir, formes o segments que mai no apareixen en la realització superficial) pot complicar el lèxic i, en aquest cas, crear més excepcions a la regla d'accentuació (les quals cal marcar expressament en el lèxic), però té l'avantatge d'acostar-se més a la realitat.

3. Caiguda d'oclusives en posició final

Wheeler addueix arguments convincents per demostrar que s'ha de separar la caiguda de les oclusives finals en grups de sonorants i obstruents en tres processos, ja que els contextos per a la caiguda són distints. En parlar d'oclusives homorgàniques entre /n/ o /l/ una sibilant següent (e. g. en *calents* o *alts*), Wheeler cita Brasington (1973) i diu que alguns parlants produeixen oclusives en aquests contextos, de manera que [kələnts] i [kələns], [alts] i [als] en són pronunciacions alternatives. Desgraciadament, no presenta cap mena d'evidència fonètica per a donar suport a la seva assertió. Conec solament un estudi instrumental que s'ha preocupat dels grups nasal-sonorants-/s/ en català (Fourakis 1979), i ensenya molt clarament que no es produeix cap oclusiva homorgànica de transició (l'estudi examina més de 1.500 espectrogrames de 4 parlants de Barcelona, el mateix dialecte estudiat per Wheeler). Per tant, l'assertió de Wheeler que hi ha una regla opcional que intercala una oclusiva entre $\left\{ \begin{matrix} n \\ l \end{matrix} \right\}$ i /s/ és infundada.

En aquesta part Wheeler proposa un nou mecanisme abreujador, el qual no solament substituiria regles d'«imatge especular» (*mirror image*) (és a dir, regles del tipus $A \rightarrow B / C \text{ — } D$) sinó que també podria donar compte de contextos que fins ara no es podien combinar. Per a descriure la caiguda de /t, d/ després de /r/ i abans de /s/ (e. g. *fort* [fɔrt], *forts* [fɔrs]; *verd* [bert], *verds* [bers]), dóna la regla següent (p. 285):

$$(5) \left[\begin{array}{l} + \text{obstruent} \\ - \text{continuant} \\ + \text{coronal} \end{array} \right] \rightarrow \emptyset / \left[\begin{array}{l} + \text{consonant} \\ + \text{continuant} \end{array} \right] \text{ — } \sim \#(\#)C$$

La notació $\sim$ dóna compte de contextos del tipus «abans i després d'una cosa», i amb ordenació disjuntiva (suposada amb l'ús d'aquest mecanisme) té les expansions següents:

$$(6) \left[\begin{array}{l} + \text{consonant} \\ + \text{continuant} \end{array} \right] \text{ — } \begin{array}{ll} \# \# C & (a) \\ \# C & (b) \\ C \# \# & (c) \\ C \# & (d) \end{array}$$

(# representa frontera de morfema i # # frontera de paraula)

Hi ha una formulació alternativa del mateix procés que no requereix cap mecanisme nou. Podem escriure la mateixa regla fent servir una frontera de síl·laba:

$$(7) \left[\begin{array}{l} + \text{obstruent} \\ - \text{continuant} \\ + \text{coronal} \end{array} \right] \rightarrow \emptyset / \text{ — } (C) \$$$

on la consonant opcional té en compte la possibilitat de la marca del plural /s/. Aquesta formulació de la regla prediu que paraules i frases com *forta*, *fort* i *musculat*, *verdura*, *verd especial*, i *tristos* se sillabifiquin així:

$$(8) \begin{array}{l} \text{fɔr} \cdot \text{tə} \\ \text{fɔr} \cdot \text{ti} \cdot \text{mus} \cdot \text{ku} \cdot \text{lat} \\ \text{bɔr} \cdot \text{ðu} \cdot \text{rə} \\ \text{bɛr} \cdot \text{tes} \cdot \text{pə} \cdot \text{si} \cdot \text{al} \\ \text{tris} \cdot \text{tus} \end{array}$$

i per tant l'obstruent dental no cau perquè no es troba en la posició implosiva de la síl·laba. En frases com *verd fosc* la dental cau perquè pertany a la primera síl·laba — notem que [tf] no pot ocórrer en posició inicial. Les esmentades sillabificacions concorden amb les intuïcions dels deu parlants nadius que vaig consultar i, com que no hi ha cap teoria desenvolupada de l'estructura síl·làbica en català (que jo sàpiga), cal que basi les meves conclusions en les intuïcions. Ara bé, en absència de contraexemples, és una manera molt menys carregosa de donar compte del present fenomen.

Wheeler torna a usar la notació ~ en analitzar la caiguda de les oclusives velars finals, i aquesta vegada queda encara més clar que proposa un mecanisme molt potent que, no solament és possible que no reculli cap generalització significativa, sinó que també pot ser usat amb abús bastant fàcilment. Per a la caiguda de la velar en els grups /nk/ i /ng/, presenta aquesta regla (p. 287):

$$(9) \left[\begin{array}{c} - \text{continuant} \\ + \text{posterior} \end{array} \right] \rightarrow \emptyset \left[\begin{array}{c} - \text{continuant} \\ - \text{vocàlic} \end{array} \right] \text{ — } \left(\# \# \right) \left(\begin{array}{c} \{ C \\ \parallel \} \end{array} \right)$$

El context té les expansions següents:

$$(10) \left/ \left[\begin{array}{c} - \text{continuant} \\ - \text{vocàlic} \end{array} \right] \right. \text{ — } \begin{array}{ll} \# \# C & (a) \\ \# \# \parallel & (b) \\ \# C & (c) \\ \# \parallel & (d) \\ C \# \# & (e) \\ C \# & (f) \\ \parallel \# \# & (g) \\ \parallel \# & (h) \end{array}$$

Com hem vist anteriorment, Wheeler vol especificar fronteres quan no cal fer-ho. No és la presència o l'absència de fronteres de paraula o de morfema allò que provoca l'aplicació de la caiguda de la velar, sinó més aviat la d'una consonant o pausa següents. Wheeler mateix diu això [p. 286: «En aquests grups l'oclusiva cau llevat quan segueix una vocal (ignorant les fronteres)», traducció de JAD]; no gensmenys, la seva formulació de la regla no reflecteix la seva prosa de cap manera. Ja que Wheeler ha inclòs les fronteres en la regla, crec que hom pot suposar que defineixen els vuit contextos possibles —és a dir, sense pensar en la manca de necessitat d'intercalar-les segons Chomsky i Halle, simplement serveixen per a especificar excessivament els contextos i en cap cas no poden crear problemes. Tanmateix, amb l'ús del mecanisme ~, arriben a causar problemes. Examinem cada context per a veure que aquest nou mecanisme produeix contextos que fins i tot no són possibles lògicament.

- (11) (a) # # C possible.
Exemple: sang freda.
- (b) # # ∥ possible.
Per definició, les fronteres de paraula precedeixen les pauses.
- (c) # C possible.
Exemple: la formació del plural blanc + s (*blancs*).
- (d) # ∥ impossible.
Des del meu punt de vista, és lògicament impossible el cas d'una pausa precedida solament per una frontera de morfema si no hi ha també una frontera de paraula.
- (e) C # # } impossibles.
- (f) C # }
- No hi ha res que es pugui afegir a les arrels de paraula que tampoc no vagi precedit per una mena de frontera; com que Wheeler ha especificat totes les fronteres, no podem suposar, com fan Chomsky i Halle, que hi són si no hi ha cap altra indicació.

- (g) $\parallel \# \#$ } impossibles.
 (h) $\parallel \#$ } Totes les pauses són precedides per fronteres de paraula.

El problema principal de l'anàlisi de Wheeler deriva dels fets que ell vulgui especificar fronteres quan no li cal fer-ho i, a més a més, que tingui un mecanisme que efectui això mateix. Si traïem les fronteres de la regla, ens queda la següent:

$$(12) \left[\begin{array}{c} - \text{continuant} \\ + \text{posterior} \end{array} \right] \rightarrow \emptyset / \left[\begin{array}{c} - \text{continuant} \\ - \text{vocàlic} \end{array} \right] \text{ — } \left\{ \begin{array}{c} C \\ \parallel \end{array} \right\}$$

la qual dona compte de tots els casos presentats per Wheeler. I no ens sorprèn gens ni mica que ara no ens faci falta la notació $\sim$.

Wheeler usa la notació $\sim$ per a descriure solament dos fenòmens consonàntics (els números 5 i 9), i en tots dos hom pot explicar les alternances sense acudir a un nou mecanisme abreujador. Cal sospitar d'un mecanisme abreujador que permet una majoria de contextos impossibles. No crec que la proposta de $\sim$ tingui prou motivació independent per arribar a l'acceptació general, especialment si tenim en compte que actualment en el camp de la fonologia teòrica es tendeix a restringir la potència de la teoria més que no pas a augmentar-la (vegeu Dinnsen 1979, per a diverses propostes distintes).

JANET ANN DECESARIS

BIBLIOGRAFIA

- BRASINGTON, 1972 R. W. P. BRASINGTON, *The treatment of exceptions in phonology*, «Lingua» 29 (1972), ps. 101-119 (citat per Wheeler).
- BRASINGTON, 1973 R. W. P. BRASINGTON, Reciprocal rules in Catalan phonology. *Journal of Linguistics* 9 (1973), ps. 25-33 (citat per Wheeler).
- CHOMSKY-HALLE, 1968 Noam CHOMSKY i Morris HALLE, *The Sound Pattern of English* (New York 1968).
- DINNSSEN, 1979 Daniel A. DINNSSEN, editor, *Approaches to Phonological Theory* (Bloomington, Indiana, Indiana University Press, 1979).
- FOURAKIS, 1979 M. S. FOURAKIS, *Nasal-(obstruent)-sibilant clusters in Catalan*. Manuscrit inèdit (Indiana University, 1979).
- WALSH, 1977 Thomas WALSH, *On some rule ordering evidence from Catalan*. Manuscrit inèdit (Berkeley, University of California, 1977).
- WHEELER, 1979 Max W. WHEELER, *Phonology of Catalan*. Publications of the Philological Society, xxviii, Blackwell, Oxford, 1979.